
Recenzija Review

Fundamentalus geografijos teorijos darbas*

Paulius Kavaliauskas

Vilniaus universitetas

Klaipėdos universiteto leidykla 2002 m. išleido šios aukštosios mokyklos Gamtos mokslų fakulteto Geomokslų katedros vedėjo doc. dr. A. Tikniaus monografiją „Teritoriniai vystymosi bruožai“. Ši mokslinė knyga iš esmės yra ypatingas darbas visoje Lietuvos geomokslų, pirmiausiai geografijos, istorijoje. Veikalas išsiskiria jame teikiamo požiūrio platumu, bendramoksliniais apibendrinimais, griežta formalizuota dedukcine logika. Tarp gausybės sekliuose empirikos vandenyse plaukiojančių darbų tai unikalus geofilosofinį lygmenį pasiekęs darbas, paįvairintas kraštovarkinės orientacijos samprotavimais bei pa-
vyzdžiais.

Pagrindinė autoriaus interesų sritis – geografinių (pirmiausia kraštovaizdžio) struktūrų, aplinkos bei jų vystymosi reiškinį santykiai. Daugiausiai dėmesio autorius skiria besiplėtojančioms teritorinėms struktūroms, bandydamas nustatyti jų organizacijos bei kaitos dėsninumus. Monografiją sudaro trys dalys: Aksiomatika ir metodas, Teritorinės sistemos ir Teritorinė aplinka. Visos jos parašytos aiškia moksline kalba, pateikiama daug sąvokų apibrėžimų, paaiškinimų, įrodomųjų samprotavimų. Pasižymėdamas išskirtine, geografams gana reta matematine erudicija autorius savo monografijoje perteikia ir nemažai matematinių tekstų, o tai tokio pobūdžio veikale yra tiesiog būtina.

Atkreipia dėmesį teigiamas kokybinis monografijos skirtumas nuo pradinio rankraščinio varianto iki publikacijos, ir tai parodo autoriaus sugebėjimą kri-

tiškai žvelgti į pasiektus rezultatus, mokėjimą žengti tobulėjimo keliu. Manau, kad dabartinė monografijos versija formuoja labiau išbaigto ir sistemiškai apibendrinto veikalo išpūdį. Būtina atskirai išskirti autoriaus taikomą ontologinį teritorinių struktūrų analizės principą bei jo pagrindu sukurtą binarinio modeliavimo metodą. Tai ypač reikšmingas indėlis į geografinio pažinimo metodologiją. Kitas svarbus metodologinis darbo pasiekimas yra binarinių modelių pritaikymas kompozicinėms bei sanklodinėms teritorinėms struktūroms, ir tai sudaro kraštovaizdžio metrinės bei topologinės analizės pagrindą.

Atrodo, kad šioje monografijoje A. Tiknius sugebėjo išsivaduoti iš anksčiau jam gana būdingos išimtinės bioekologinės orientacijos, todėl darbas tapo platesnis, universalesnis, geografiškesnis. Manychiau, kad monografijos pavadinimas galėjo būti „Teritorinių struktūrų organizacija ir vystymasis: metageografijos įvadas“. Tai dar labiau akcentuotų šio darbo fundamentalią geografinę svarbą. Na bet kūrinių pavadinimai visada yra tik jų autorių prerogatyva.

Monografiniame darbe išsakyti samprotavimai bei išvados yra originalūs ne tik šalies, bet ir platesniu europiniu kontekstu. Autorius priklauso tai negausiai geografų grupei, sugebančiai dirbti mokslinės minties avangarde, formuoti bendrąją geomokslų, pirmiausiai geografijos, metodologiją. Šiame darbe keliamos teorinės hipotezės gali praturtinti ir visą gamtotyros bei visuomenėtyros sistemą plačiąja prasme. Antra vertus, monografijoje teikiamos nuostatos gali būti sėkmingai panaudojamos kraštovarkos praktikoje, optimizuojant šalies kultūrinio kraštovaizdžio formavimą.

---

* Tiknius A. (2002). *Teritorinio vystymosi bruožai*. Klaipėda: KU leidykla. 358 p.

Žinoma, tokiaame darbe sunku išvengti kai kurių trūkumų, o ypač diskusinių momentų, pvz., perdėm originali urbanistinėje kraštovarkoje tradicinio termino „ansamblis“ traktuotė arba labai supaprastintas ekosistemų ir geosistemų atskyrimas, paliekant pastarosioms tik teritorinius, t. y. chorologinius, ryšius. Gana sudėtinga ir autoriaus kalba, bet būtina suprasti, kad formaliesiems apibendrinimams netinka populistinės frazės. Taigi belieka tik mokytis ir augti iki autoriaus jau pasiekto lygio.

Apskritai darbas pasižymi didele moksline erudicija, giliu bei sąžiningu faktų bei rezultatų inter-

pretavimu, kryptingu minties plėtojimu. Su kai kuriomis autoriaus išvadomis galima nesutikti, gal netgi ne viskas visų bus suprasta, tačiau nepripažinti šio darbo ir juo nesidžiaugti negalima. Gerai, kad A. Tikniaus apmąstymai ir siūlymai tapo prieminami visai mokslinei visuomenei. Manychiau, kad šis darbas bus gera metodinė priemonė visiems besidomintiems geografiniu pažinimu, kraštovaizdžio analize bei tvarkymu. Galima būtų galvoti apie jo panaudojimą geografinės krypties studijose kaip pagrindą specialiam teorinės geografijos (metageografijos) kursui įvesti.